

הלכות פסח סימן תלו תלח

(י) *ומבטלו *כלבו ודיו: ג' הממשקיר בית לחברו (יא) בחזקת בדוק ונמצא שאינו בדוק, (יב) על השוכר לבדק, ואינו מקח טעות, ואפילו במקום שבדקים בשכר, (יג) שהרי מצוה הוא עושה: הגה (ו) [ו] (יד) *ויש אומרים דצריך להחזיר לו שכר הבדיקה (טו) הואיל והתנה בהדיא שיהיה בדוק (המגיד פ"ב ומשמע לעיל סימן יד): ד (טז) 'בית' (יז) שהחזק שלא בדקו הממשקיר, ואמרו אשה או עבד או קטן (ח) אנו בדקנוהו, (יח) הרי אלו נאמנים, והוא שיהא קטן (ט) שיש בו (יט) דעת לבדק:

תלח עבד שנקנס למקום בדוק וכפר בפיו, ובו ב' סעיפים:

א *עבד שנקנס לבית בדוק (א) וכפר בפיו, ונקנס אחריו (ב) ומצא פוררין (ג) אפילו כדי כל הכפר,

א מימרא ודבא
פסחים *

שערי תשובה

באר היטב

[ו] *וי"א. עבד ט. וצנן בשו"ת חת"א"ר בהשקטות דף רסג מ"ש כמ"ש ס"ד: (י) וי"א דצריך להחזיר. והבי"ח פסק בדעה א' דאין להוציא ממון מיד מחזק, עין בתשובת שער אפרים סימן ב. וצנן בפר"ח ובח"י: (י) שהחזק שלא בדקו. משמע דוקא כה"ג שהוא בחזקת שאינו בדוק, אבל

אם הוא מחזק שיש בו ודאי חזק ואמרו אנו בדקנוהו ובערנו, אפשר דאינם נאמנים, ונסתלק בזה תמימת המ"א על רמ"א ע"ש, ח"י. ויבס' אליה ובה הוכיח דאפילו בודאי חזק נאמנים ע"ש: (ח) אנו בדקנוהו. ע"ל סימן תלב ס"ק ו, כתבתי דלכתחלה אין לסמוך אלא אאנשים בני מצות: (ט) שיש בו דעת. הינו שהגיע לחנוף:

באור הלכה

משנה בוררה

שדרך הנשירים לבדק (יא) בתחלת ליל י"ד בתקון חכמים, וכל אחד מישראל בחזקת כשר הוא ומן הסתם בדק כבר, אף על-פי-כן צריך לשאול, לפי שכל השנה (יב) היה הבית בחזקת שיש בו חזק, ובחזקה זו שמן הסתם בדקו אתה בא להוציא מחזקת חזק, אין אנו סומכין על החזקה לכתחלה במקום שאפשר לבדק: (י) *ומבטלו כלבו. דאף על-פי שהחזק אינו שלו, מסתמא הפקדו הממשקיר כשיצא ממנו ובה בו השוכר, וכמו שכתבנו למעלה: ג' (יא) בחזקת בדוק. הינו ב"ד שמסתמא היא בחזקת בדוקה, וכנ"ל, (יג) והוא הדין כשאמר לו הממשקיר בפרוש שהיא בדוקה: (יב) על השוכר לבדק ואינו מקח טעות. אף דבנדא (יד) ביום י"ד החיוב על הממשקיר לבדק, מכל מקום אי ליטא קטן, מסל על השוכר לבדק, ולא אמרין דהוא טעות

בדקו ולא אם בשל: אבל באמת זה אינו נכון, דלכתחלה צריך לשאל על זה פן לא קים בדיו, דומיא שצריך לשאלו על הבדיקה אף שחזקתו בדוק מן הדין. ומכל מקום בדיעבד אם לא שאלו על הבטול וליטה עוד קטן דלישילה, נראה דיכול לסמוך ולומר דמסתמא בטול וכנ"ל, דכין שבדק, תו הבטול הרי מדרבנן, וכמו שכתב הר"ן בריש פרק קמא, ויש לסמוך להקל, ולהכי לא הוירי המחבר השאלה על הבטול משום דאינו כל-כך לעמובא וכנ"ל: * ומבטלו וכו'. דבמקרא הוא בעיא דלא אפשרט לענון בדקה, ולהכי כתב הרא"ש דיבטל כלבו כדי שצא יד חובתו מדאורייתא, דתו הרי הבדיקה רק מדרבנן וסומכין להקל בספקא¹⁷. וצנן בפרי"מגדים שמפסק לענון בטול¹⁸, אכן באמת נמצא זה עוד גם בחדושי מהר"ם חלאנא ובכרפנו מנחת: * כלבו. והג' ידוע שיש דעות אי בטול סגי בלב או דוקא כפה¹⁹, וצנן בבאור הגר"א שהסכים להלכה כדלשון המחבר ודבל סגי: * ויש אומרים דצריך

במקח דהא שכרו בחזקת בדוק, משום דניחא לה לאנש להתעבד מצוה בחזקתו, ואמרין דאפילו הני ידע שאין הבית בדוק, והוא מקום שדרך לשכר לבדק, אפילו הכי היה קונה הבית, ומה שהוא מצוה עתה (טו) הוא מחמת דבר אחר, דאשכח ביחא דשפירא מזה וכי האי גונא: (יג) *שהרי מצוה הוא עושה. וידעו זה (טז) אין צריך הממשקיר להחזיר לו הדמים שהוציא בעד הבדיקה, שהרי לא התנהו למשפירי כלל, דמצוה בלחוד הוא דרמא עילה וליכא חיובא דממונא עילה כלל ור"ן: (יד) *ויש אומרים דצריך להחזיר וכו'. הינו, במקום שבדקין בשכר והוציא מעות על זה. וגם לדעה זו לא הרי מקח טעות אפילו כשהתנה בהדיא שיהא בדוק ואינו בדוק²⁰, אלא דסבירא להו דאף שדעתו היה שאפילו אם לא יהיה בדוק לא יבטל המקח, מכל מקום לא היה בדעתו למחל על המעות שיוציא על הבדיקה²¹: (טו) הואיל והתנה וכו'. אבל (יז) בסתמא, אף בשכרו ביום י"ד שחזקתו בדוק, לכלי עלמא אינו צריך לשלם לו. ולדינא פסקו (יח) האחרונים בדעה קמחא דבכל גוני אינו צריך לשלם לו, דיכול לומר לו: קים לי בדעה זו, והמוציא מחברו עליו הראיה: ד (טז) בית וכו'. קא אדלעיל, שהשפירי לאחר שבדק נכנס יום י"ד והחייב על הממשקיר לבדק, אלא שידעו לנו שלא בדק, כגון שהקל לדרכו ואינו בעיר, ואמרו (יט) אחד מבגדי ביתו, כגון עבד או אשה או קטן, שהם בדקוהו, נאמנים, ואין צריך השוכר שוב לבדק: והטעם, משום (כ) בדדיקת חזק דרבנן, דמן התורה בבטול סגי, וצ"ל-כן האמנים חכמים גם לאלו²², ולפי זה אין להקל בזה אלא קדם שהגיע שעה ששית שכול השוכר לבטל, (כא) אבל לאחר שהגיע שעה ששית שאין בידו לבטל, שוב אין לסמוך על אלו וצריך לבדק: (יז) שהחזק שלא בדקו. ואפילו היה שם ודאי חזק, (כב) גם-כן נאמנים אלו שאמרו שבדקו ובררו אותם: (יח) הרי אלו נאמנים. ואף דבדיעבד אין אמרו שבדקו אין צריך לחזר לבדק, מכל מקום לכתחלה (כג) אין נכון לצוות לאלו לבדק²³, שהבדיקה יש בה טרח גדול ויש לחש שפא יתעצלו²⁴: (יט) דעת. הינו (כד) שהגיע לחנוף:

א (א) וכפר בפיו וכו'. ואפילו (ב) אם היה הכפר קטן שייכל עבד לאכול, ואפילו בשל החזק, אפילו הכי לא תלין לקלא משמע ספקא דרבנן, משום דכין דידיעין בודא שהעבד גר החזק לפניו, אין ספק מוציא מיד חזקת ודאי אסור: (ב) ומצא פוררין. אבל אם מצא פוררין אין צריך לבדק, דתלין דהוה הכפר שהכניס העבד. ודוקא בבטל, (ג) אבל בלא בטל, דהוא מלמא דאורייתא, לא תלין להקל וצריכין לבדק עדן כל הבית²⁵, אם לא שהכירו שזהו שנטל העבד: (ג) אפילו כדי כל הכפר. וכל-שכן אם היו רק מעט פוררין,

שער הציור

(יא) לבוש: (יב) מגדאברהם: (יג) הר"ן, ובאפן זה פליג הש"א אומרים שבסמך: (יד) הר"ן, והעתיקו מהגון אברהם, והשמטתי ממנו מה שכתב 'אי אמר לא בעיא למעבד מצוה'²⁶, דבחדושי הרשב"א כתב בשם הרמב"ן דאי איהא בכתא כפינן לה על זה: (טו) נש"י: (טז) פן סתם הגר"א דהתחבר סתם בדעת הר"ן: (יז) עין בבאור הגר"א שמצדד לומר דמסוף דברי המגיד בשם הרמב"ן משמע דאפילו בסתמא, הואיל דחזקתו בדוק צריך לשלם לו, אכן כעת שנדפס חדושי הרשב"א על פסחים, מוכיח שם בהדיא ממה שכתב שם באנך בשם הרמב"ן דדוקא כשהתנה ולא בסתמא: (יח) הב"ח חזק יצחק אלהיה וכו' ושא: (יט) פן מוכח מתוספות ערוכין ל"א צמוד ב דבור המתחיל 'צא', והעתיקים הגר"ו, וכתבו שם דאם שלח לקטן למקום אחר לבדק אינו נאמן²⁷. אמנם מתוספות פסחים דף ד עמוד ב משמע דעקר מה שהאמינו משום דבדין לבדק, ואם-כן אין נקמא-מנה, גם בחזקת-עבד לעיל בסימן תלב סעיף קטן י, כתב דמשמעות האחרונים אינו בחוספות דערוכין: (כ) גמרא: (כא) עלת שבת אלהיה וכו' ונתג' וכו': (כב) פן משמע מהגון אברהם וכן משמע מהגון אברהם ביונה ידוע סימן קכז בסופו, עין שם, ודלא כחזק יצחק דמחמיר בזה: (כג) חזק יצחק סימן תלב סעיף קטן י ושארי אחרונים: (כד) אחרונים: (ה) ב"ח חזק יצחק וחק יוסף ונתג' וכו': (ז) חזק יצחק ומאמר מרדכי מדברי הטור לקטן סימן תלב. וצנן בחסד-משה דהוה דוקא בכפר גדול, אבל בקטן הרי ספק-ספקא וישרי אף בלא בטל: מיהו הפרי"מגדים מצדד להחמיר בכל ענין:

הַלְבוֹת פֶּסַח סִימָן תְּלוּ תֵּלַח

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק יד]

אי אָמַר לֹא בַעֲיָא לְמַעַבְדַּר מַצָּה⁽¹⁰⁾.

10) שם (ס"ק ה) כתב המג"א, שגם באופן שהמשכיר בעיר אלא שאינו רוצה לבדוק, אינו מקח טעות, כיון שנוח לו לאדם לעשות מצוה בגופו ובממונו.

[משנ"ב ס"ק יז]

אָפְלוּ בְּשִׁהֲתָנָה בְּהִדְיָא שְׁיֵהָא בְּדוּק וְאִינוּ בְּדוּק⁽¹¹⁾ וכו', מְכַל מְקוֹם לֹא הָיָה בְּדַעְתּוֹ לְמַחֵל עַל הַמְּעוֹת שְׁיִצְיָא עַל הַבְּדִיקָה⁽¹²⁾.

11) וראיה לדבר כתב בביאור הגר"א (ס"ק ז), מכך שהוצרכה הגמרא (פסחים ד, ב) לומר שטעם הדבר שאין זה מקח טעות הוא משום שנוח לאדם לעשות מצוה בממונו, והרי לכאורה הטעם פשוט יותר, שהרי טעות זו אינה בגוף המקח, וכל טעות שאינה בגוף המקח אין דינה כמקח טעות [כמבואר בשו"ע ח"מ (סי' רלב סי"ה) וברמ"א שם], אלא מדובר באופן שהתנה במפורש שהבית בדוק, ולכן רק משום שהבדיקה דבר מצוה היא אין זה נחשב כמקח טעות.

מאידך, המקור חיים (ביאורים ס"ק ז) כתב, שאם הבית אינו בדוק נחשב הדבר כטעות בגוף המקח, שכיון שיש איסור לדור בתוכו מחשש שמא יבוא לאכול את החמץ שימצא בו, ואינו ראוי לדירה בלא שיוציא השוכר והצאות על כך, נחשב הדבר כטעות בגוף המקח. נראה בכתבי קהלות יעקב החדשים פסחים סי' ס, שהוכיח שאין איסור לדור בבית שאינו בדוק מחמץ, אפילו לדעת התוס' שהובאה לעיל (סי' תלא ס"ק ב) שטעם תקנת הבדיקה הוא מחמת החשש שמא יבוא לאכול את החמץ שימצא.

12) וכעין זה מצינו לענין שימוש בחפצי מצוה של חבריו ללא רשות, שכתב הרמ"א לעיל (סי' יד ס"ד) שאף על פי שהשו"ע (שם) התיר ליטול את טליתו של חבריו, מ"מ אסור ללמוד בספרי חבריו שלא ברשות. וביאר המג"א (כאן ס"ק ו), שכיון שהם ניוזקים על ידי השימוש, הרי בדבר שיש בו חסרון כיס יש לומר שלא נוח לאדם שיעשו מצוה בממונו ויפסידוהו.

אמנם, לענין השוכר בית בחזקת שיש בו מוזה ונמצא שאין בו מוזה, כתב הרמ"א (יו"ד סי' רצא ס"ב) שיקבע השוכר את המוזה ואין זה נחשב מקח טעות [משום שנוח לאדם לעשות מצוה בממונו], ולא הזכיר שיש אמורים שיחזיר המשכיר לשוכר את הוצאות דמי המוזה, וייתב המג"א (הנ"ל) ששונה תשלום מעות עבור מוזה, שאינו נחשב כהפסד מעות, שהרי קיבל בעד המעות 'מוזה', ולכן לכל הדעות אינו מחזיר לו את דמי המוזה. והוסיף המחצה"ש (שם), שאף על פי שבשיצא השוכר מהבית אסור לו ליטול עמו את המוזה, כמבואר בשו"ע שם, מ"מ הרי כתב הרמ"א שם שהוא יכול לתבוע מהבא אחריו את דמי המוזה.

[משנ"ב ס"ק טז]

וְעַל־כֵּן הִתְאֲמִינוּ חֻקִּים גַּם לְאֵלּוּ⁽¹³⁾.

13) אולם אדם שאינו שומר מצוות, כתב רבינו מנוח (פ"ב מהל' חמץ ומצה הי"ז) שאינו נאמן על הבדיקה.

[שעה"צ ס"ק יט]

וְקָבְוּ שֶׁם דָּאָם שְׁלַח לְקַשֵּׁן לְמִקְוֶה אַחֵר לְבִדֵּק אִינוּ נֶאֱמָר⁽¹⁴⁾.

14) ובטעם הדבר כתבו, שדוקא בבית שלהם האמינו, משום שמוטלת עליהם חובת הבדיקה, מה שאין כן בבית אחר, שאין הבדיקה מוטלת עליהם.

[משנ"ב ס"ק יח]

אֵין נִכְוֵן לְצוּת לְאֵלּוּ לְבִדֵּק⁽¹⁵⁾ וכו', וְיֵשׁ לַחֹשׁ שְׁמָא יִתְעַצְלוּ⁽¹⁶⁾.

15) ואף אשה המתגוררת לבדה, דעת הגר"ש אלישיב (אשרי האיש ח"ג פניד אות כז), פסקי שמועות עמ' כא) שעדיף שאיש יבדוק עבורה.

16) היינו כמו שביאר לעיל (סי' תלב ס"ק ח), שיש לחשוש שלא יבדקו יפה.

[ביה"ל ד"ה ומבטל]

דְּתוּ הָיָה הַבְּדִיקָה נֶקַם מִדְּבַעַן וְסוּמְכִין לְהַלֵּל בְּסַפְקָא⁽¹⁷⁾, וְעֵין בְּפִרְמָנִים שְׁמַפְקָפֵק לְעֵינֵי בְּטוּל⁽¹⁸⁾.

17) אמנם, לגבי בית בדוק שנכנס לתוכו עכבר עם מאכל שהוא ספק חמץ ספק מצה, כתב במשנ"ב לקמן (סי' תלט ס"ק ב) שגם אם ביטל את החמץ צריך לחזור ולבדוק את הבית [ונכתב שכן היא משמעות דברי השו"ע שם (ס"א)], ואין אמורים בזה 'ספק דרבנן להקל', כיון שעיקר התקנה היתה על מצב של ספק, ולפיכך החמירו בה יותר משאר ספיקות דרבנן. וביאר הגר"ש אייערבך (הליכות שלמה פסח פ"ה ארחות הלכה הע' 102) ששונה ספק במציאות [כגון במקרה של עכבר] מספק בדיו [כגון במקרה של משכיר ושוכר]. כמבואר בלחם משנה פ"ב מהל' חמץ ומצה ה"י, שכיון שתקנת הבדיקה היתה לגבי ספק במציאות, החמירו לבדוק גם בספק, מה שאין כן בספק בדיו [כגון כאן, שבגמרא (פסחים ד, א) לא הוכרע הדיון].

18) שם (א"א ס"ק ד) כתב, שלפי דעת הרמב"ם (פ"ז מהל' שכירות ה"ה) שהובאה בסמ"ע (ח"מ סי' שיג ס"ק ה) שדבר הפקר המונח בבית המושכר לאחר, זוכה בו המשכיר ולא השוכר, אם כן השוכר אינו זוכה בחמץ שהפקיר המשכיר כשיצא מהבית, ומן התורה לא נתחייב בביעור, ולכן אינו צריך אפילו לבטל, אלא שהטור (שם סי' רט) והשו"ע (שם ס"ד) פסקו כדעת הרא"ש (שו"ת כלל א סי' א) שגם השוכר קונה על ידי החצר המושכרת לו, ולכן לדעתם צריך השוכר לבטל.

[ביה"ל ד"ה בלב]

הָפַךְ דְּרִישׁ שְׁשֵׁי דְּעוֹת אֵי בְטוּל סְגִי בְּלֵב אִי דְּנֻקָּא בְּפִה⁽¹⁹⁾.

19) שהטור כתב (סי' תלח) שאף על פי שנהגו לומר 'כל חמירא וכו'', אין הדבר מתקנת חכמים, ודי בביטול בלב. מאידך, הבי"י כתב (סי' תלד) שתקנת חכמים היתה לבטל בפה, וכמבואר בירושלמי (פסחים פ"ב ה"ב).

סימן תלח

עֶכְבָּר שֶׁנִּכְנָס לְמִקְוֶה בְּדוּק וְכֶפֶר בְּפִיו

[משנ"ב ס"ק ב]

וְיִדְרִיכִין לְבִדֵּק עֵדִין כֵּל הַבֵּית⁽¹⁾.

1) ואם בדק ולא מצא, כתב השו"ע לקמן (סי' תלט ס"ב) לענין עכבר שנכנס לבית עם ככר, ובדק את הבית ולא מצא את הככר, שאינו צריך לחזור ולבדוק, וביאר המשנ"ב שם (ס"ק ט), שכיון שבדק ולא מצא יש לתלות שהעכבר אכל את הככר, ואם כן גם כאן יש לתלות שהככר שמצא בתחילה הוא הככר שהכניס העכבר. וראה מה שכתבנו שם.

הלכות פסח סימן תלח תלט

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק ז]

אָל קַיִשׁ בּוֹ דַּעַת, נֶאֱמָן לִזְמַר שְׁאָכְלוּ בְּלוֹיָהּ.

2) ובטעם הדבר כתב המג"א (ס"ק ג), שכמו שהוא נאמן על הבדיקה, כמבואר בשו"ע לעיל (סי' תלו ס"ד), כך הוא נאמן לומר שאכלו כולו. ולפי זה היינו דוקא בקטן שהגיע לחיטוך, וכמו שכתב המשנ"ב שם (ס"ק יט) לענין נאמנות הקטן על הבדיקה.

[שעה"צ ס"ק י]

וְהַשִּׁיג עַל הַשִּׁי"ו שֶׁנֶּחֱבַח בְּהַפְסָדוֹ.

3) שם (ט"ז ס"ק ג) כתב, לגבי מה שכתב הרמ"א (כאן) שדיני עכבר שנכנס ויצא אינם מצויים [היינו האופנים שהסתפקה הגמרא (פסחים י, ב) האם לתלות שהעכבר שנכנס עם ככר בפיו הוא העכבר שיצא עם ככר בפיו, או שהוא עכבר אחר], ושלכן השמיטם השו"ע, ש"מ נצרכים דינים אלו לענין נכרי שנכנס ויצא, שבאופן זה מצויים הם.

[משנ"ב ס"ק יב]

מִשְׁמַע, אָל בְּפָחוֹת מִפְּנֵי אֵין צָרִיךְ סֵלֶם לְהוֹרִידוֹ וְסָגִי בְּבִטּוּלוֹ.

4) ובטעם הדבר כתב הפמ"ג (משב"ז ס"ק ד), שכיון שעל אכילת חמץ פחות מכוית אינו ענוש כרת, לא חייבו אותו חז"ל להורידו על ידי טולם מחמת החשש שיבוא לאוכלו. אלא שהעיר מדברי המג"א לקמן (סי' תמב ס"ק א) שהובאו במשנ"ב שם (ס"ק ב) ובשעה"צ (ס"ק ג), שחמץ נקשה אסור באכילה רק מדרבנן, ואף על פי כן אסור חז"ל להזהותו מחשש שמא יבא לאוכלו.

[משנ"ב ס"ק טו]

דְּחֻשְׁבִּינָן לֹא בְּחֻמֵּי שְׁנֵפֶל עֲלֵיו מִפְּלִתָּהּ.

5) אמנם לגבי חיוב 'ביטול' מצינו חילוק בין חמץ שנפל לבור לבין חמץ שנפלה עליו מפולת, שלגבי חמץ שנפלה עליו מפולת כתב לעיל (סי' תלג ס"ק לח) שנחלקו בדבר האם הביטול הוא חיוב מן התורה, ובשעה"צ שם (ס"ק מד) התבאר שהעיקר כהדעה שאין הביטול מן התורה, ולגבי חמץ שנפל לבור, כתב הפמ"ג (כאן א"א ס"ק ד) שלכל הדעות חיוב הביטול הוא מן התורה, וביאר, שאכן חמץ המונח בבור אינו כמבוטל ממש, ואינו כמו חמץ שנפלה עליו מפולת.

ולענין עריבות שלשים בהן חמץ, ואי אפשר לנקר את החמץ שבחוריהן כראוי, כתב השו"ע לקמן (סי' תמב ס"א) שיתן אותן לנכרי במתנה קודם הפסח, או שיטוח אותן בטיט. ומה שלא החשיבו חז"ל חמץ זה כחמץ שנפל לבור, שאין צריך לבערו, ביאר בשו"ת שערי זבולן (ח"ו ארי"ה סי' טו אות ג) שיתכן שישכח וישתמש בעריבות בימות הפסח, ובשעת לישת הבצק עלול להדבק בו מהחמץ שבחורים, ואם כן אינו דומה לחמץ בבור אלא לחמץ שבשמי קורה, שכיון שיש חשש שיפול ויבוא לאוכלו, הצריכיהו לטרוח ולבערו.

סימן תלט

דִּין מִי שֶׁבִּדֵּק וְלֹא מִצָּא מִסְפֵּר בְּכֻרוֹת שֶׁהֵגִיחַ

[משנ"ב ס"ק א]

דְּאִי נִטְלוּ הַעֲכָבִר שְׁלֹא בִּפְגִינֵי הָיָּי דִּינֵי קְאָלוּ פֶּרֶשׁ שְׁלֹא בִּפְגִינֵי, דְּאִמְרִינָן קַל דְּפָרִישׁ, מְרַבָּא פְּרִישִׁי.¹⁾

1) שהוא שלא כמו שכתב המטה יהונתן (ייד"י סי' קי ס"ג), שאם לקח העכבר את הככר ממקום הקביעות, לעולם אין זה נחשב כ'פירש', אפילו היה זה שלא בפנינו, ודייק כן ממה שכתב השו"ע (להלן)

שהאופן של 'פירש' הוא כשפירש הככר ממקום הקביעות, ומשמע שאם לקחו העכבר ממקום הקביעות, אין זה נחשב כ'פירש' כלל.

[משנ"ב ס"ק ב]

לְכָן הִתְמַיְרוּ בִּסְפָקוֹ יוֹתֵר מִשְׁאָר סְפָקוֹת שֶׁל דְּבָרֵיהֶם.

2) אמנם, לגבי השוכר בית מחבירו בארבעה עשר ואינו יודע אם הבית בדוק, והמשכיר אינו בעיר ואי אפשר לשאלו, כתב השו"ע לעיל (סי' תלו ס"ב) שביטל את החמץ ואינו צריך לבדוק, וביאר הביה"ל שם (ד"ה ומבטלו) שכיון שחיוב הבדיקה לאחר הביטול הוא רק מדרבנן, יש להקל בספיקו. ובטעם החילוק שכאן החמירו מספק, ביאר הגרש"ז איערברך (הליכות שלמה פסח פ"ה ארחות הלכה הע' 102) ששונה ספק במציאות מספק בדין, כמבואר בלחם משנה (פ"ב מה"ל חמץ ומצה ה"י), שהחמירו לגבי ספק במציאות [כגון במקרה של עכבר], כיון שעיקר תקנת הבדיקה היתה לגבי ספק במציאות, מה שאין כן בספק בדין [כגון במקרה של שוכר ומשכיר, שלא הוכרע הדין בגמרא פסחים ד, א].

[משנ"ב ס"ק ג]

דְּהִיגִי סְפֵק-סְפָקָא: שְׁמָא נָטַל מִצָּה, וְאִם תִּמְצִי לִזְמַר חֻמֵּי, שְׁמָא אֶלְלוּ.³⁾

3) כן כתב הטור (כאן). וזרעק"א (על המג"א ס"ק ג) והמקור חיים (ביאורים ס"ק ב) כתבו טעם אחר, שהספק שמא אכל העכבר את הככר, ספק הרגיל הוא ונחשב כקרוך לודאי, ולכן ראוי הוא להוציא מידי ספק איסור [כמבואר בתוס' פסחים ט, א ד"ה ואם].

ובטעם הדבר שהוצרך הטור לטעם של ספק ספיקא, אף על פי שכתבו התוס' (פסחים שם) שהספק שמא אכל העכבר את הככר נחשב כקרוך לודאי, ביאר בשו"ת זכר יצחק (ח"ב סי' טו) שספק אכילה מוציא מידי ספק איסור רק כשהספק הוא אם היה הדבר כלל [כגון בספק 'נפל' במדור הנכרי, כמבואר בגמ' שם], מה שאין כן כאן, שהדבר המסופק היה בודאי, אלא שספק אם הוא חמץ או מצה, אין ספק אכילה מוציא מידי ספק איסור, ועל כן הוצרך הטור לטעם של ספק ספיקא.

ואף על פי שכתב הרמ"א (ייד"י סי' קי ס"ט) ששני ספיקות נדונים כספק ספיקא רק כשנולדו שניהם בבת אחת [ובטעם הדבר כתב המחצה"ש (כאן)], שבשני ספיקות הנולדים בזה אחר זה יש לדון את הספק הראשון לחומרא, ונחשב כודאי, וכשנולד לאחר מכן הספק השני, אין הוא אלא ספק אחר, שאף דינו לחומרא, וכאן הרי נולדו שני הספיקות בזה אחר זה - שכשנולד העכבר את הככר נולד הספק הראשון, האם הככר חמץ או מצה, וכשנכנס העכבר לבית נולד הספק השני, האם אכל העכבר את הככר - ביאר המג"א (כאן ס"ק ג), שכיון שעד השעה השישית לא נאסר החמץ, לא נולדו הספיקות עד אותה שעה, ואם כן נולדו שני הספיקות בבת אחת. והוסיף, שלפי זה אם נטל העכבר את הככר לאחר תחילת השעה השישית, אין זה ספק ספיקא, והרידו חייב לבדוק מספק [שלא כסתומת המשנ"ב].

ובאופן נוסף ביאר המג"א (שם), שכיון שבשעה שאנו רואים את הככר בפי העכבר עדיין לא שייך חיוב בדיקה, אם כן לא נולדו ספיקות אלו [לענין חיוב הבדיקה] אלא כשנתעלם הככר מן העין, נמצא ששני הספיקות נולדו בבת אחת, שמא כבר זה מצה הוא, ואף אם הוא חמץ, שמא אכלו.

ואף על פי שלענין הלוקח חתיכת בשר במקום שרוב החנויות מוכרות בשר שחוטתו ומיעוטן בשר גבילה, ואינו יודע מאיזו מזון

המשך במילואים עמוד 5

הלכות פסח סימן תלח תלט

י באר הגולה

ב פן קחבו שם
התוספות והר"ן וכן
קמב טעור ג בעניא
שם בקמרא ולא
נפשטא, וקמב
רמב"ם פקדון ב
דצריך להורידו וכו'

(ד) צריך לחזור (ה) הפית אחר הכפר שהכניס, לפי (ו) שאין דרכו של (ז) עכבר לפרר, והנה פרוירין מעלמא אהו ולא מאותו כפר; אבל אם חינוק נכנס לבית בדוק וכפר בקירו ונכנס אחריו (ז) ומצא פרוירין, אינו צריך לחזור ולבדק, (ח) שחוקתו שאכלו ואלו הפרוירין שנפלו ממנו בשעת אכילה, (ט) שדרך החינוק לפרר. ביגש אומרים (י) שאם אין בפרוירין כדי כל הכפר (יא) צריך לחזור ולבדק; (דיני עכבר נכנס ויצא השמיט הרב הואיל ולא שכיחי: ב (יב) ביצית חמץ למעלה על הקורה, (יג) מחיבין אותו להביא סלם להורידו מפני שפעמים יפל מהקורה, אבל אם הנה חמץ (יד) בבור אין מחיבין אותו להעלותו, אלא (טו) מבטלו בלבד (טז) וידי:

תלט דין מי שבדק ולא מצא מספר כפרות שהניח, ובו ד' סעיפים:

א *תשעה צבורין של מצה ואחד של חמץ, (א) ובא עכבר (ב) ונטל ולא ידענו אם נטל חמץ או אם נטל מצה, ונכנס לבית בדוק, (ב) צריך לחזור ולבדקו (מיהו, אם הכפר קטן שכול העכבר לאכל, (ג) תלינן להקל שאכלו ואינו צריך לבדק) (טו), (ד) שפל (ז) הקבוצ, כמחצה על מחצה.

באר היטב

שאכלו, מ"א: (ה) ביצית חמץ. אבל פחות מביצית א"צ סלם להורידו וסגי בבטול, ח"י: (ב) ונטל. דוקא שנטל בפנינו, עין י"ד סימן קי סעיף ג: (ג) הקבוצ. ואם נתערבו הצבורים זה בזה, לא מקרי קבוצ:

באר הלכה

להחזיר וכו'. עין בפרי חדש שכתב דהמחבר וגם הג"ה לא מירי כי אם בסתמא, או שאמר המשפיר שהוא בדוק והשוחר שחק, אבל אם התנה השוכר עמו בהנאה עליונות שיהא בדוק הרי בטול מקח לכלי עלמא, ומה שכתב בגמ"ה שהוא מדברי הנכ המגיד בשם הרמב"ן הואיל והתנה עמו בהנאה, לא דוקא קאמר, אלא ודאי לומר שהמשפיר אמר שהוא בדוק ומסתמא גם דעת השוכר היה באופן זה לשכור, והנה כן בה לחודשי מהרים חלאנא (שהנה מתלמיד הרשב"א) שכתב בהנאה פדבריו לדינא, אכן בפרוש דברי הרמב"ן שהעתיק הרב המגיד ראיתי בחדושי הרשב"א (שהעתיק שם גם-כן דברי הרמב"ן בארבה) שהרמב"ן מפרש הסוגיא בהתנה השוכר, ואפילו הכי לא הרי מקח טעמיה, דאמרין דאין זה קפידא גמירא הואיל והוא מלקא דמנהג ולבסוף משלם לו, עין שם. שוב מצאנו במקור"סים שכתב בפשיטות דהעקר לדינא כפרי חדש דאם התנה תנאי גמיר הרי בטול מקח, ועליבן צריך עיון לדינא:

(א) ולבדק. אותו הסדר ששם נכנס, ואם לא ידענו לאיזה חדר נכנס, הינו ב' בתיים ר"ס תל"ט ס"ב, מ"א: (ג) עכבר לפרר. וה"ה קלב ותרגול, אחרונים: (ג) שחוקתו שאכלו. אפילו לא בשלו, ב"ח, א"י, ח"י: (ד) צריך לחזור ולבדק. ואם יש בו דעת, נאמן לומר

משנה ברורה

בדואי לא תלינן שאכלו ונפל ממנו הפרוירין בעת אכילתו: (ד) צריך לחזור ולבדק וכו'. ודוקא שנאינו עכבר נכנס עם חמץ, אבל מצא סתם חמץ בבית אחר בדיקתו אין צריך לחזור ולבדק כל הבית בשביל זה [מקור חיים]: (ה) הפית. עין מגד אברהם דבית פרושו חדר, ואין צריך בדיקה אלא אותו חדר שנאינו שנכנס לשם, (ג) אבל שאר חדרים הפתוחים לאותו חדר תלינן להקל, ואין צריך לבדקם אם בשל החמץ או שהנה הכפר קטן. ואם לא ידענו כלל לאיזה חדר נכנס, עין סימן תלט סעיף ב בהג"ה ובמה שכתבנו שם: (ו) שאין דרכו. (ז) והוא הדין קלב או תרגול אין דרכן לפרר: (ז) ומצא פרוירין. ודוקא באופן זה שמצא פרוירין, שרגלים לדבר שאכלו, אבל לא מצא פרוירין

(ס) אין לתלות שאכלו, דאין ספק מוציא מידי ודאי חמץ, וצריך לחזור ולבדק אותו חדר שרצה שנכנס שם התינוק. ודוקא בתינוק שאין בו דעת, אבל ביגש בו דעת, נאמן לומר שאכלו פלו^(א) [מ"א]: (ח) שחוקתו שאכלו. ואפילו (ו) לא בשלו: (ט) שדרך התינוק לפרר. ולדעה זו אין נפקא-מנה בין אם היה רק מעט פרוירין, (י) בין אם היה כדי כל הכפר: (י) שאם אין בפרוירין וכו'. דאי לא כן תלישין שמא שרי התינוק: (יא) צריך לחזור ולבדק. והעקר (ח) כעכבר ראשונה, (ט) אף אם לא בשל וכבר עבר חמץ, שאין יכול לבטל, יש להחזיר לחזור ולבדק. כתב המקור"חיים, דבעינן שנכנס עם חמץ בבית הבדוק, (י) אין צריך לחזור ולבדק הפית, ודוקא בעכבר ותינוק חלישין, שדרךן להטמין, מה שאין בן בעצום אין דרכן בכך, אלא או לאכלו או להוליכו לביתו: ב (יב) ביצית חמץ. משמע, אבל בפחות מביצית אין צריך סלם להורידו וסגי בבטול^(א) [ח"י], (יב) ויש מקפסקין בזה: (יג) מחיבין אותו. אפילו נודע לו קדם זמן אסורו, דאז מהני בטול שלא יעבר בכל ינאה, אפילו הכי הצריכוהו נכנס להורידו ולבעור, שמא יפל בתוך הפסח מן הקורה ויבוא לאכלו. וכל-שכן אם נודע לו לאחר זמן אסורו ולא בשל מקדם, ואז שוב לא מהני בטול, דבדואי צריך להורידו ולבעור: (יד) בבור. אפילו אין בו מים. ואם דרכו (יז) להשתמש שם כל השנה, מחיב להעלותו ולבעור: (טו) מבטלו בלבד וכו'. ודוקא שנפל שם מאליה, דחשיבין לו כחמץ שנפל עליו מפלס^(א), (יג) אבל להטמין בידים על דעת שישאר שם עד אחר הפסח אסור, ואפילו בטול לא יועיל, אלא צריך להוציא ולבעור ביד: (טז) וידי. ואם נודע לו אחר זמן אסורו (יד) דאז לא מהני בטול, צריך להוציא ולבעור:

א (א) ובא עכבר ונטל וכו'. השעם, שפל קבוצ כמחצה על מחצה דמי. (א) ודוקא שנטל העכבר בפנינו מקום קביעות, דאי נטלו העכבר שלא בפנינו הרי דינו כאלו פרש שלא בפנינו, דאמרין 'כל דפריש, מרבא פריש'^(א): (ב) צריך לחזור ולבדקו. מדסתם המחבר משמע דאפילו כפר בשל החמץ, דתו הרי בדיקה מדבקין, אפילו הכי לא אמרין בזה ספקא דרבנן לקלא; והטעם לזה, משום דתחלת תקנתם הנה בבדיקה על הספק, לכן התמירו בספקן יותר משאר ספקות של דבריהם^(א): (ג) תלינן להקל. דהרי ספק-ספקא: שמה נטל מצה, ואם תמצ' לומר חמץ, שמה אכלו^(א), ואין צריך לחזור ולבדק הפית אפילו אם צדק לא בשלו. ויש דעות באחרונים אם גם המחבר מודה לזה או לא, ולידינא יש לסמוך על הכרעת הרמ"א, ובפרטות כשבטלו [ח"י]. ועין בפרי-מגדים שכתב, דלכתחלה בדואי מהנכין שייבטל ולא לסמוך על ספק-ספקא לבד: (ד) שפל קבוצ וכו'. ואם נתערבו הצבורים זה בזה (ג) תו לא מקרי קבוצ, כיון שאינו עומד החמץ

שער הציון

(ג) וכן כתבו המקור"חיים והגר"ז, דלא כחז"ני: (ד) ב"ח ומגן-אברהם בשם רוקח: (ה) ט"ז: (ו) אחרונים: (ז) כן כתב הפת"י וסוף במסקנתו: (ח) אליה ובה בשם נחלת-צבי ופרי חדש: (ט) הגר"ז: (י) והשיג על ה"י שכתב בהפסח^(א): (יא) עין פרי-מגדים ושלחן-צדק הגר"ז. ומהשלחן-צדק אין ראיה, דאפשר דמשום סיפא נקט: (יב) הגר"ז ופשוט: (יג) אחרונים: (יד) ודוקא כשלא בשל חמץ מקדם, אבל אם בשל בנפשו כנהוג מהני אף לזה, אף דאז לא ידע מזה [ט"י]: (א) מגן-אברהם ושי"א: (ב) בן משמע בלבדש וכ"כ שי"א: (ג) מגן-אברהם ושי"א: